

öt hadserege semmisült meg — jólehet azok nem voltak körbezárva! Ez utóbbi öt hadsereget teljesen nyitott hadműveleti térségben, mindkét fél számára azonos harctéri körülmények és feltételek közepette tették ártalmatlanná a szovjet csapatok. A városért folyó harcokban és a sztálingrádi hadműveletekben az ellenség hadseregeinek széles körű manőverezési lehetőségei voltak, továbbá megfelelő mennyiségű lőszerkészlet és technikai eszköz állt rendelkezésükre. Egy szóval: itt nem pusztán a bekerítés tényéről volt szó!

Az is valószerű — állapítja meg Csujkov marsall a továbbiakban —, hogy Hitler kifejezetten harcászati és hadműveleti megfontolásokból hagyta Paulus hadseregét a szovjet csapatok gyűrűjében. Tette ezt azzal a céllal, hogy a csapatai körül kiépített erős gyűrű jelentős szovjet erőket köt le. Ily módon akart időt nyerni a kaukázusi zsákból való menekvéshez — egyfelől. Másrészt reménykeltőnek tartotta magát a tényt, mely szerint a Volgánál számottevő szovjet erőt és eszközt köthet le. Így próbálta elkerülni a már végzetesnek ígérkező katasztrófát — vagy legalábbis húzni-halasztani a sztálingrádi haláltusa idejét. Hitler célkitűzései megvalósításában hűségés társakra talált tábornokai személyében. Az események további alakulása már ismert az olvasó előtt.

A 62. hadsereg és a későbbi Lenin renddel kitüntetett 8. gárdahadsereg Berlinig megtett útját számos harci siker fémjelozte. Sztálingrád, Dnyepetrovroszk, Odessza, Kisinyov, Varsó, Poznań, Berlin... A pusztá felsorolás is mutatja, hogy az újabb és újabb harci feladatokat kapó — és többnyire a főírásokban támadó — hadsereg nem kis

nehézségek árán jutott el a német birodalom fellegvárába. Csujkov marsall — korábbi visszaemlékezéseit kiegészítve — újabb tényadatokkal bizonyítja, hogy erre a — számos esetben lehetetlennek tűnő — feladatra csak a politikailag szilárd és a győzelem reményében remélni, bízni tudó csapatok voltak képesek.

„Ha valamennyi lövészárkot, fedezékeket összekötő árokrendszert, erőltetett meneteket útvonalait és a megkerülő manőver útjaink hosszát egy egyenesre fektetnénk — írja a legendás hírű hadvezér —, akkor ez az egyenes az egyenlítő hosszával lenne azonos. Én büszke vagyok, hogy ezt a távolságot a hadsereg katonáival együtt tettem meg — ellenséges tűzhatás, folyóakadályok és aknamezők leküzdése közepette.”

Csujkov marsall újabb emlékirata tárgyilagos számvetés a múlttal. Olyan hadvezér tollából származik, aki életének több mint 80 esztendejéből hat évtizedet töltött egyenruhában. A Vojenizdat gondozásában megjelent legújabb memoárja még teljesebbé teszi az egykori hadseregpáncsnok harcos életútját és az általa vezetett gárdahadsereg Berlinig tartó harci történetét. Bizonyosak vagyunk abban, hogy a szerző legújabb memoárja hasznos olvasmány lehet az emlékiratok iránt érdeklődő olvasók számára. Másfelől a „Sztálingrádtól Berlinig” című könyv — Csujkov marsall korábbi három emlékiratával együtt — hűen mutatja be egy hadvezér teljes emberi nagyságát.

Reméljük, hogy Csujkov legújabb memoárja — magyar fordításban — hamarosan a hadtörténelem iránt érdeklődők könyvespolcára kerül.

Deák Mihály

VOENNO-ISZTORICESZKIJ ZSURNAL.

(Szovjetunió)

1981. 1—6. sz.

A folyóirat ez évi első száma megemlékezik K. E. Vorosilov, a Szovjetunió marsallja születésének századik évfordulójáról. (1981. 1. sz. 52—54. o.)

Vorosilov 1881. február 4-én született vasúti munkás gyermekeként, a mai Vorosilovgrádi terület egyik kis falujában. Hatéves korában kezdett dolgozni, tizenhét évesen kezdte forradalmi tevő-

kenységét. A cári rendőrség hétszer tartóztatta le és zárta börtönbe, háromszor küldték száműzetésbe. 1903-ban lépett a bolsevikok sorába, részt vett az 1905-ös, az 1917. februári és a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban, a polgárháborúban. 1925-től 1934-ig hadügyi és tengerészeti népbiztos, a Forradalmi Katonai Tanács elnöke, 1934-től 1940-ig vé-

delemügyi népbiztos. A Nagy Honvédó Háború idején felelős posztokat töltött be a kormányban és a fegyveres erőknél.

A háború után a Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnöke Magyarországon, a minisztertanács elnöke, a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának elnöke.

1920-ban a Szovjetek VIII. összoroszországi Kongresszusán az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság, a Szovjetek I. Össz-szövetségi Kongresszusán a Szovjetunió Központi Végrehajtó Bizottsága tagjává választották. 1921-től 1961 októberéig, majd 1966-tól az SZKP Központi Bizottságának tagja, 1926-tól 1952-ig az SZKP KB Politikai Bizottságának, 1952-től pedig 1960 júliusáig az SZKP KB Elnökségének volt tagja. 8 Lenin-renddel, 6 Vörös Zászló-renddel, I. o. Szuvorov renddel tüntették ki, és sok más hazai és külföldi kitüntetés birtokosa volt.

Vorosilov sokoldalú tevékenységében kiemelkedő helyet foglal el a katonai területen folytatott ténykedés. „Katonai karrierem” azzal kezdődött — írta —, hogy 1906—1907-ben illegálisan fegyvert szállítottam Finnországból a Donyec-medencébe és az egész szervezetünkkel együtt bolshevik katonai munkásdruszínákat szerveztünk. Abban az időben üzembem dolgoztam, majd később, amint ez bolshevikhez illik, börtönökben ültem, száműzetésben voltam...”. A tüzkeresztésén 1918 elején esett át a német megszállókkal folytatott harcban Harkov alatt, ahol az általa szervezett I. Luganszki szocialista csapatot vezényelte.

1918 márciusában kinevezték a korábban önállóan tevékenykedő csapatokból alakult 5. Ukrán hadsereg parancsnokává. A hadsereg legendás menetet hajtott végre Caricin irányába, hogy egyesüljön a szovjet csapatokkal, miközben szüntelen harcot folytatott a fehérgárdistákkal és intervenciókkal. Július—november folyamán a 10. hadsereg élén részt vett Caricin védelmében, amely, mint fontos hadászati pont, megakadályozta azt, hogy a déli és keleti ellenforradalmi erők egyesüljenek és közösen támadjanak Moszkva ellen.

Vorosilov nevével szorosan összekapcsolódik a híres 1. Lovashadsereg létrehozása, és összekapcsolódnak annak harcai.

Bugyonnijjal együtt, a hadsereg Forradalmi-Katonai Tanácsának tagja (1919—1921), részt vesz Gyenyikin hadseregének szétzúzásában, az Észak-Kaukázusból Lvov körzetébe irányuló ezer kilométeres menetben, Ukrajnának a fehér lengyelektől való felszabadításában, Vran-gel hadseregének szétverésében 1920 őszén.

1921 márciusában a párt X. kongresszusának megbízása alapján vezeti a küldöttek 300 fős csoportját, amely a kronstadt-i lázadás leverésében vett részt. Az erőd elleni roham idején a csapatok déli csoportjának komisszárja volt.

1921 májusától az Észak-Kaukázusi Katonai Körzet parancsnoka volt és energikus harcot folytatott az ellenforradalmi bandák maradványainak felszámolásáért. 1924 májusában átvette a Moszkvai Katonai Körzet parancsnokságát, 1925 januárjában pedig Frunze katonai és tengerészeti népbiztos, a Forradalmi Katonai Tanács elnökének helyettese lett.

Frunze halála után, 1925 novemberében, az ő helyére nevezték ki. 1940 májusában lett a Népbiztosok Tanácsának elnökhelyettese, és a Népbiztosok Tanácsa mellett működő Védelmi Tanács elnöke.

Vorosilov energikusan és felelősséggel folytatta a katonai reform terén Frunze által elkezdett tevékenységet. Létrehozták és új fegyverzetel látták el a fegyveres erők összes haderőnemeit, katonai iskolákat szerveztek, szolgálati és harc-szabályzatokat dolgoztak ki.

A Nagy Honvédó Háború idején Vorosilov tagja volt a Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállásának és az Állami Védelmi Bizottságnak, vezette az északnyugati hadászati irányú csapatait, parancsnoka volt a Leningrádi Frontnak, főparancsnoka a partizánmozgalomnak, s mint a Főhadiszállás képviselője, koordinálta a nagy hadseregcsoportok tevékenységét.

Vorosilov 1969 decemberében halt meg Moszkvában. Emlékére párt- és kormányhatározat alapján Luganszkozt Vorosilovgrádnak nevezték el, a területet pedig Vorosilovgrádi területnek. A moszkvai horosevszki kerület Vorosilov kerület lett. Ugyancsak róla nevezték el a Vezérkar Katonai Akadémiáját.

A második világháború utáni időszak kérdését tárgyalja V. Kozsbahtyjejev: „A csapatok erdős-hegyes terepen alkalmazott harcászatának fejlődése (1946—1980)” c. tanulmánya (1981. 2. sz. 36—43. o.). Az erdős-hegyes terepen folyó harci ténykedésre komoly hatást gyakorol a hely tagoltsága, az utak korlátozottsága, a rajtuk való mozgás nehéz volta, az atmoszféra és az időjárás gyors változásai. Ennek következtében lényegesen nehezebb a manőverezés, különösen a nehéz harci technikával, a megfigyelés, a tájékozódás, a célmeghatározás, a tűzhelyesbítés, az alegegyek irányítása, az együttműködés fenntartására.

A második világháború alatt sok ilyen irányú tapasztalat halmozódott fel. pl.

az 1. és a 4. Ukrán Frontnak a Keleti Kárpátokban végrehajtott hadműveletei idején. A gyakorlat azt mutatta, hogy a támadáshoz legalkalmasabbak voltak azok az utakkal és völgyekkel párhuzamos helyek, amelyek járhatóak voltak a harcokcsik számára. Itt azonban lassan lehetett leküzdeni a védelmet. A védelemben azonban mindig voltak kevésbé megszállt, vagy egyáltalán meg nem szállt helyek, rendszerint a nehezen járható részeken. Ezt figyelembe véve, a szovjet csapatok gyakran mérték a főcsapást a kevésbé járható, de gyengébben védett irányban, kijutva így az ellenséges védelem szárnyába, vagy hátába. A tapasztalat azt mutatta, hogy ilyen helyen a harcokcsik önálló alkalmazása kizárt, ezek rendszerint a lövészek harcrendjében haladtak. Jellemző, hogy néha egyes harcokcsik megjelenése ott, ahol az ellenség nem várta, máris sikerrel járt.

Sikeresen oldotta meg feladatát a csapattüzérség, de alapvető része az utak mentén tevékenykedett. A gyalogsági támadás támogatásának különösen hatékony eszközei voltak az aknavetők.

A háborúnak ezek a tapasztalatai fejlődtek tovább a megnőtt lehetőségek és az új harci eszközök alapján.

A háború utáni években az erdős-hegyes terepen folytatott támadó harc szervezésében különösen nagy jelentőséget tulajdonítottak az alegységek harc-feladatai pontos meghatározásának és harcrendjük felépítésének. Ezek alapján véve nem tértek el az általánostól, de a helyi körülmények mégis befolyásolták őket. Míg a széles völgyekben, platókon, a folyóvölgyekben a lövész- és harcokcsi alegységek nagyjából ugyanolyan tartalmú és mélységű feladatokat kaptak, mint rendes körülmények között, addig nehezen járható helyeken, ahol nehezebb a manőverezés, korlátozott a harcokcsik és a tüzérség alkalmazása, a támadás üteme óhatatlanul lelassul és ez maga után vonja a mélységben megadott feladatok valamelyes rövidülését.

Az első lépcsőben támadó zászlóalj legközelebbi feladatát, ha olyan irányban tevékenykedik, ahol az ellenségre atomcsapást mértek, úgy határozták meg, hogy foglalja el azokat a magaslatokat, amelyeket az ellenség első lépcsőjében lévő század véd. A továbbiakban megkapta a tevékenység irányát és el kellett foglalnia az uralgó magaslatot, hágót vagy hegygerincet az ellenség védelmének mélységében.

Ha a támadás csak hagyományos fegyverek alkalmazása mellett folyik, nehezen járható terepen, a zászlóalj kisebb mélységben kapott feladatot, amely abból állt, hogy semmisítse meg az ellensé-

get a szakasz-támpontokon a peremvonalban, a későbbiekben foglalja el a század-támpontot, fontos magaslatot, hágót, stb.

A támadó sáv szélessége a helytől függött, de mindig meghaladta az általános körülmények közötti normákat.

A gépkocsizó lövész és harcokcsialegységek támadását mindig megelőzte az ellenségre mért tűzcsapás. A légiő a magasabb parancsnokok terve szerint első sorban a védelem mélységében lévő objektumok megsemmisítésére összpontosította erőt. A fedett hegyoldalakon lévő objektumok megsemmisítéséhez jól lehetett hasznosítani a helikoptereket.

A normális körülményektől eltérően a zászlóalj és ennél nagyobb méretű roham gyakran nem egyidejűleg zajlott le. Előbb a másodrendű irányokban tevékenykedő alegységek rohamoztak, ami gyakran félrevezette az ellenséget és erőket vont el a főiránytól.

Az erdős-hegyes terep feltételei hatást gyakorolnak a harcrend alakulására is. Ennek sajátossága a bekerítő csoportok kialakítása, amelyek különféle feladatokat oldanak meg: az ellenség magfegyvereinek és irányító pontjainak megsemmisítése; a harcászati légi deszanttal együttműködve fontos védelmi pontok elfoglalása és megtartása a frontálisan támadó alegységek odaérkezéséig, stb.

A bekerítő csoportokba kijelölt alegységek rendszerint gyalogmenetben tevékenykedtek. A támogató tüzérség tüzeinek idejében történő megindításához és helyesbítéséhez egy rádióval felszerelt tűzértiszt tartózkodott velük.

A gyakorlatok tapasztalata azt mutatta, hogy a harcrend kialakításánál biztosítani kell az alegységek nagyfokú önállóságát, különösen azokat, amelyek a főerőktől elszakadva tevékenykedtek.

Erdős-hegyes terepen fontos szerep jutott a harcászati légideszantoknak. A tapasztalatok szerint a deszantban részt vevő alegységek rövid idő alatt foglaltak el hágókat, parancsnoki pontokat. Összetételük különböző volt. Fontosabb objektumok (hágó, közlekedési csomópont) elfoglalására rendszerint tüzérrel és műszaki alegységgel megerősített gépkocsizó-lövészzászlóaljat jelöltek ki. Kisebb objektumok elfoglalására nehezen járható terepen századot, szakaszt küldtek, felderítő feladatok ellátására pedig speciális deszantcsoportokat hoztak létre.

Továbbfejlődött az erdős-hegyes terepen folytatott védelmi harcászat is. Nőtt a védelem mélysége, aktivitása és szilárdsága. Külön elmélet a magfegyver jobb felhasználása a támadó ellenséggel szemben, a saját csapatok védelme az ellenség magfegyverének hatásával szem-

ben. A védelem kiépítésénél különös figyelmet szenteltek a tűzrendszer kialakításának. Ennek lehetővé kellett tenni az összes eszközök tűzének összpontosítását bármely fenyegetett irányban. Az egységek védelmi sávja különböző volt, a zászlóalj esetében jelentősen szélesebb mint síkságon, különösen nehezen járható terepen, ahol a védelem egyes szakaszpontoikra épült, jelentős távolságokkal közöttük.

A zászlóalj harcrendje rendszerint egy lépcsőben épült, tartalék képzésével. A körkörös védelem biztosítása céljából a magaslatok lejtőin lövészárkokat és tartályok állásokat készítettek, hogy innen oldalazó tüzet lehessen nyitni és hátrafelé is lehessen tüzelni.

Érdekes kérdést ismertet *A. Szoszkov*: „A műszaki csapatok irányításának néhány kérdése a Nagy Honvédő Háború harmadik szakaszának hadműveleteiben” c. cikke (1981. 3. sz. 28—35. o.).

A szerző rámutat, hogy a háború előtti években a hadsereg műszaki csapatainak főparancsnoksága és a katonai körzetek parancsnokságai nem voltak felkészítve a csapatok irányítására harci körülmények között. Főként a csapatok műszaki ellátásával, védelmi építkezésekkel foglalkoztak. A háború első hónapjaiban a frontokon és a hadseregeknél a helyzet nem változott meg, de súlyosbodott azaz, hogy a műszaki csapatokat nem rendeltetésszerűen alkalmazták, főleg veszteségeket szenvedtek, és nem voltak képesek a többi haderőnem hatékony műszaki biztosítására. A hiányosságok megszüntetése nem volt lehetséges a műszaki csapatok egész irányítási rendszerének gyökeres megváltoztatása nélkül.

Az irányítási rendszert a Főhadiszállás 1941. november 28-i parancsa változtatta meg. A műszaki csapatok parancsnoka a hadügyi népbiztos helyettese lett, a frontokon és a hadseregeknél pedig a műszaki csapatok parancsnoka a front, illetve hadseregparancsnok helyettese. A háború első szakaszában létrehozták a frontok és hadseregek műszaki csapatainak törzseit.

A második szakaszban egészében kialakultak a műszaki csapatok védelemben és támadásban való alkalmazásának alapelvei. A frontok és hadseregek műszaki csapatainak törzsei a védelem előkészítése és a harci események idején szigorú központosítást alkalmaztak az irányításban, és különösen nagy figyelmet szenteltek az anyagokkal való manőverezésre, aknamezők létesítésére az ellenség támadásának főirányában. Szigorúan központosított volt az irányítás a támadó hadműveletek előkészítése ide-

jén is. A védelem áttörése és a siker kifejlesztése idején azonban a műszaki csapatok alkalmazásának és irányításának módszerei megváltoztak: az alapvető műszaki erőket és eszközöket kiadták az összefegyvernemi egységeknek.

A háború harmadik szakaszában folytatódott a műszaki csapatok irányításának tökéletesítése. Ez jelentős mértékben összefüggött a műszaki csapatok mennyiségi és minőségi növekedésével. 1942 őszén a szovjet hadseregben 35 műszaki dandár volt, 1944 elején már 51, 1945-ben pedig számuk 1944 elejéhez képest megkétszereződött. A frontokat és hadseregeket a hadműveletek idején rendszerint megerősítették a Főhadiszállás tartalékait képező műszaki alakulatokkal. A kiadott műszaki alakulatok száma gyakran felülmúlta a létszámbeliekét.

A műszaki csapatok irányítása a háború harmadik időszakában lezajlott támadó hadműveletek előkészítése és megvalósítása idején a következőkből állt: a műszaki körülmények adatainak összegyűjtése és tanulmányozása; a hadművelet műszaki biztosításának megtervezése; a feladatok idejében való kiadása a csapatoknak és a parancsnokoknak; a csapatok vezetése a harci események idején; a műszaki és a biztosított csapatok együttműködésének fenntartása.

Az adatok gyűjtése és tanulmányozása állandóan folyt, de különösen jelentős volt új hadművelet előkészítése idején. A megalapozott elhatározáshoz mind a front, illetve a hadsereg parancsnokának, mind pedig a műszaki csapatok parancsnokának és törzsének szükséges volt ismerni az ellenség védelmi berendezéseinek jellegét, az akadályok elhelyezkedését és formáit, az utak, hidak állapotát, a terep védelmi és álcázási sajátosságait, a vízi akadályok jellegét, helyi építőanyagok létét vagy hiányát, stb. Ezeket az adatokat háborús körülmények között néha igen nehéz volt eljuttatni a megfelelő törzsekhez. A műszaki csapatok többségének nem volt rádiója, az adatokat legtöbbször írásos formában továbbították.

Az irányításban nagyon fontos momentum volt a műszaki biztosítás megtervezése. Ez rendszerint a hadművelet előtt 15—30 nappal történt.

Az ellenséges védelem áttörése idején a műszaki csapatok parancsnoka és törzse azoknak a csapatoknak a vezetésére fordította a fő figyelmet, amelyek az átjárókat készítették az ellenséges aknamezőkön és biztosították a csapatok átjutását. Ez nagy feladat volt. A berlini hadművelet idején pl. az 1. Belorusz Front műszaki csapatai 1945. április 16-ra virradó éjjel 340 átjárót készítettek és

több mint 70 ezer aknát szedtek fel. A műszaki csapatok parancsnoka gondoskodott arról is, hogy rendelkezésre álljanak erők az átjárók, utak biztosításához, amikor az áttörésbe be kellett dobni a front gyorsan mozgó erőit a siker kifejllesztéséhez.

Amikor a csapatok megkezdték az elvonuló ellenség üldözését, a műszaki csapatok irányítása igen bonyolulttá vált, mert széthúzódtak mind az arcvonal mentén, mind pedig mélységében. Amikor a frontok széles arcvonalon, gyors ütemben támadtak, az irányításhoz a műszaki törzsek operatív csoportokat hoztak létre, amelyek a vezetést a helyszínen végezték. A nagy folyókon való átkelések idején a műszaki parancsnokok átkelési törzseket hoztak létre.

Összegezve az elmondottakat a szerző megállapítja, hogy a háború alatt egyre tökéletesebbé vált a műszaki csapatok irányításának rendszere, csiszolódtak módszerei. Legmagasabb fokot a háború harmadik szakaszában érték el.

A negyedik számból V. Gurkin: „Magyarország felszabadítása” c. tanulmányát emeljük ki (1981. 4. sz. 65—71. o.), amely az évfordulóra jelent meg. A bevezetőben a szerző azt ismerteti, hogy miért volt jelentős Magyarország 1944 második felében Németország számára. Magyarország felszabadítása katonailag 4 egymást követő hadművelet eredményeként ment végbe, amelyeket a 2. és 3. Ukrán Front hajtott végre.

A *debreceni támadó hadművelet* 1944. október 6. és 28. között zajlott le. Célja az volt, hogy szétzúzza az ellenséget Magyarország keleti és Erdély északi részein és segítse a 4. Ukrán Frontot Ungvár és Munkács térségének elfoglalásában. Közben a 2. Ukrán Frontnak három ország, Románia, Magyarország és Jugoszlávia területén kellett egyidejűleg harctevékenységet folytatnia. A hadművelet eredményeként felszabadult Magyarország területének egyharmada.

A *budapesti támadó hadműveletet* harc közben készítették elő. Ez volt a Nagy Honvédő Háború egyik leghosszabb hadművelete, 1944. október 29-től 1945. február 13-ig tartott. A front csapatai december 5. és 10. között megpróbálták elfoglalni a parancsnak megfelelően Budapestet, ez azonban nem sikerült. Az ellenség előre előkészített állásokból, jelentős erőkkel védekezett. A helyzetet nehezítette, hogy az utak az őszi időjárás miatt nehezen járhatóak voltak és a csapatok kimerültek a háromhónapos harcokban. A Főhadiszállás a Budapest elfoglalásáért vívott harcokba bevonta a 3. Ukrán Frontot. A 2. és 3. Ukrán

Front december 20-án újrakezdte a támadást és megtörte az ellenállást. A két front 26-án találkozott Esztergom térségében, s ezzel a gyűrű bezárult a budapesti csoportosítás körül. A likvidálás azonban a külső gyűrűn lejátszódó események miatt elhúzódott.

A németek 1945 januárjában három erős ellencsapást hajtottak végre azzal a céllal, hogy feltörjék a gyűrűt és helyreállítsák a védelmi vonalakat a Duna mentén. A szovjet vezetés ügyesen manőverezve az erőkkel, elhárította az ellencsapásokat. A hadművelet a 188 ezer fő számláló csoportosulás szétzúzásával és Budapest felszabadításával fejeződött be.

A *balatoni védelmi hadműveletet* a 3. Ukrán Front folytatta 1945. március 6. és 15. között. A célja az volt, hogy visszaverje a németek ellentámadását a Balaton térségében, az előre előkészített védelemben morzsolja fel az ellenség erőit és támadásba menjen át. Tíz napig folytak súlyos harcok az ellenség páncélos csoportjával, közte az Ardennekből átdobott 6. SS. páncéloshadssal, amely új páncélosokkal és rohamlövegekkel ellátva. A németek 40 ezer embert, kb. 500 páncélost és rohamlöveget, több mint 300 löveget és aknavetőt, több mint 200 repülőgépet vesztek és kénytelenek voltak beszüntetni a támadást.

A védelmi hadművelet idején a frontnál folyt a Bécs ellen indítandó támadás előkészítése. A támadás elhárítását segítette a 2. Ukrán Front, amely a Dunától északra aktív támadó harcokat folytatott és ezzel megakadályozta, hogy a németek erőket dobjanak át a Balatonhoz.

A *bécsi támadó hadműveletet* a 3. Ukrán Front március 16-án, a 2. Ukrán Front március 17-én kezdte. 25-re szétzúzták a németeknek Esztergomtól délnyugatra és a Balaton térségében levő csoportjait. Április elején érték az osztrák—magyar határt. Április 15-re, a hadművelet befejezésének idejére elfoglalták Ausztria egy részét Béccsel együtt.

A magyarországi harcok idején szétverték az ellenség 56 hadosztályát és 3 dandárját, 14 hadosztályát és 5 dandárt teljesen megsemmisítettek. A harcok folyamán a németek kénytelenek voltak komoly, főként gépesített erőket átdobni Magyarországra, s ez meggyengítette a központi irányt, ahol a Szovjet Hadsereg alapvető erői támadtak.

A magyarországi harcokban 140 ezer szovjet harcos áldozta életét.

Elsősorban történelmileg érdekes kérdést tárgyal A. Cinkalov: „Harckocsi- és gépesített csapatok átkelése vízi akadályokon az átkelő eszközökkel való manőve-

rezés segítségével” c. írása (1981. 5. sz. 19—26. o.).

A második világháborúban nem volt olyan támadó hadművelet, amelyben a szovjet gyorsanmozgó alakulatoknak ne kellett volna több vízi akadályt leküzdeniük. A harckocsi- és gépesített alakulatok átlagosan 40—60 kilométerenként voltak kénytelenek átkelni egy 100 m széles, 100—150 kilométerenként egy 200 m széles, 250—300 kilométerenként pedig egy 300 m vagy annál szélesebb folyón.

A vízi akadályok leküzdése nagyon bonyolult harcfeleladatot jelentett a harckocsi és gépesített csapatok számára. A feltételek, amelyek között ez végbement, mindenekelőtt attól függtek, hogy a hadművelet melyik szakaszában történt az átkelés. Ha mindjárt azt követően, hogy a harckocsi és gépesített csapatokat bevetették az ütközetbe, akkor le kellett küzdeniük az ellenség közeli hadműveleti tartalékainak és visszavonuló csapatainak ellenállását. Igaz viszont, hogy ebben a szakaszban jobban fel voltak töltve és még nem szakadtak el a lövészalakulatoktól, vagy a távolság nem volt jelentős. Ez lehetővé tette, hogy hatékonyabb tűzcsapást tudjanak mérni az ellenségre, hogy felhasználják az összes átkelő eszközt az átkelés ütemének gyorsításához, és hogy szorosabban együttműködjenek a lövészalakulatokkal. Ezenkívül az átkelés előkészítése a hadművelet előkészítése idején történt, s ezért tökéletesebb volt.

A támadás kifejlesztése idején az átkelés bonyolultabb volt. A harckocsi- és gépesített alakulatok elszakadtak a frontok és hadseregek főerőitől, a szárnyaik fedezetlenek voltak és gyakorlatilag csak a légiőrtámogatás segítette őket.

Különösen nehéz volt az átkelés a hadműveletek befejező szakaszaiban. Az alakulatok már veszteségekkel, feltöltési hiányosságokkal érkeztek ide, az erők jelentős részét kénytelenek voltak a szárnyak biztosítására fordítani. Ezenkívül az átkelés az ellenséges légiőrtámogatás mellett történt. Ilyen körülmények között keltek át az 1. gárda harckocsihadsereg csapatai a Visztulán 1944 júliusának végén, és a 4. harckocsihadsereg csapatai az Oderán 1945. januárjában, stb. A vízi akadályok leküzdésének módja nagyban függött az ellenséges védelem jellegétől. Amikor az ellenség előre nem készült fel a védelemre és a visszavonuló csapatok csak hevenyészett védelmet foglaltak el, vagy a szovjet elcsapatok megelőzték őket az átkelés menetéből történt. Kiépített védelem esetén rövid, esetenként tervszerű előké-

szítésre volt szükség. Sok esetben attól függött az átkelés sikere, hogy a csapatoknál voltak-e állománybeli, vagy kiadott átkelőeszközök. A harckocsi és önjáró lövegek ugyanis akkor még nem voltak felszerelve olyan tartozékokkal, amelyek lehetővé tették volna az 1,3 m-nél mélyebb vízen való, vagy a víz alatti átkelést. Nem voltak úszó harckocsi sem. A harckocsi- és gépesített alakulatoknál nem voltak állománybeli eszközök harckocsi átszállításához. A harckocsihadseregekben csak 1 N2P szerkezetpark volt, amelynek segítségével össze lehetett állítani három 50 t teherbírású kompot, vagy öt 16 t teherbírású kompot. A kompok helyett a szerkezetparkból össze lehetett állítani egy kb. 80 m hosszú, 50 t teherbírású hidat, vagy egy kb. 140 m hosszú, 30 tonna teherbírású hidat.

Ezek az eszközök nem voltak elégségesek több vízi akadály leküzdéséhez. A kiutat az jelentette, hogy az átkelő eszközökből front- és hadseregtartalékokat hoztak létre és ezekkel manővereztek mind az arcvonal mentén, mind pedig mélységében. A továbbiakban a szerző több példát ismertet részletesen arra vonatkozóan, hogy hogyan történt az eszközökkel való manőverezés az egyes hadműveletekben.

A folytatólagos átkelés a körülményektől függően több módon történt. Egyes esetekben a harckocsi- és gépesített csapatok menetből átkeltek az első folyón, hídfőt foglaltak el, átvitték a főerőket, majd kifejlesztették a támadást. Pl. így keltek át az 1. gárda-harckocsihadsereg alakulatai a Nyugati Bugon, a Szanon, a Visztulán, a 2. és 6. harckocsihadsereg alakulatai a Gornij Tikicsen, a Déli Bugon és a Dnyeszteren, amelyek 90—150 km-re vannak egymástól. Más esetekben, amikor a folyók közelebb voltak egymáshoz, két, vagy több folyón keltek át egyszerre a főerőkkel. A szerző erre a módozatra is több konkrét példát ismertet részletesen az egyes hadműveletekből, és elemzi, hogy a folytatólagos átkelés sikerét mikor, mennyiben segítette elő a váratlanság tényezője.

A folyóirat 6. száma „A Szovjetunió eleni fasiszta agresszió csődje” című szerkesztőségi cikkben emlékszik meg a német támadás 40. évfordulójáról (1981. 6. sz. 3—15. o.). A cikk bevezető része rámutat, hogy a jelenkori polgári historiográfia feleleveníti a preventív háborúról szóló korabeli fasiszta magyarázatokat. Ezzel szemben a tények mást mutatnak. A két burzsoá tömörülés között éles ellentétek voltak, de összefűzte őket a

Szovjetunió elleni gyűlöletük. Az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország kezdte meg a német agresszió keletre való irányítását és Németország felfegyverzését. Csupán 1924 és 1929 között 15 milliárd márkát tettek ki e három ország tőkebefektetései és hitelei, amelyek 70%-a az amerikai monopóliumoktól származott. Az 1930-as évek végére a német hadiipar magasabb szinten volt, mint az említett három nyugati országé. Az 1935—1939 években az Egyesült Államok hadiipara 1,5 milliárd dollár, Angliáé 2,5, Németorszáé pedig 12 milliárd dollár értékű terméket állított elő.

Hitler 1940. december 18-án aláírta a Szovjetunió elleni hadjárat tervét. a Barbarossa-tervet. 1941. március 30-án a német tábornokok előtt a következőket felejtette ki: Oroszországgal kapcsolatban „a megsemmisítésért vívott harcról van szó. Ha nem így tekintjük a dolgot, habár szétzúzzuk az ellenséget, 30 év múlva újra kialakul a kommunista veszély. Mi nem azért folytatunk háborút, hogy konzerváljuk ellenségünket”. A háború befejezését az év őszére tervezték.

Saját potenciálján kívül Németország rendelkezésére állt az egész elfoglalt Nyugat-Európa gazdasági potenciálja, birtokába jutott 30 csehszlovák, 92 francia, 12 angol, 22 belga, 18 holland és 6 norvég hadosztály felszerelése, fegyverzete és lőszer.

Lázasan készülődött a háborúra Japán is, ami 40 szovjet hadosztályt kötött le a Távol-Keleten.

A háború kezdete után megkezdődött az egész szovjet gazdaság átállítása. Június 30-án létrehozták az Állami Védelmi Bizottságot Sztálinnak az élen, amely az egész hatalmat a kezében összpontosította. A hadsereg irányítására június 23-án létrejött a Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállása.

A Szovjetunió belépése a háborúba a végső szakaszt jelentette a háború jellegének megváltozásában és ettől kezdve a Szovjetunió a fasiszmus ellen küzdő erők központja lett.

A szovjet hadsereg súlyos védelmi harcokban morzsolta fel az ellenség erőit, a Moszkva alatti győzelemmel szétoszlatta a német hadsereg legyőzhetetlenségének legendáját, Sztálingrád alatt pedig megfordította a háború menetét.

1944 volt a döntő győzelmek éve, amikor felszabadult a Szovjetunió területe és a front a határokon kívültre került. Habár a szövetségesek 1943-ban partraszálltak Olaszországban, 1944 nyarán pedig Franciaországban, Németország még hatalmas erőket tartott a szovjet—német fronton. Itt harcolt 185 hadosztály (köz-

tük 33 páncélos és gépesített hadosztály) és 21 dandár. A szövetségesek ellen harcolt 74 német hadosztály (köztük 15 páncélos és gépesített hadosztály) és 3 dandár. 1944-ben véglegesen szétesett a fasiszta koalíció, 1945 tavaszára pedig teljes vereséget szenvedett a fasiszta Németország.

A felszabadító harcok folyamán a Szovjetunió nagy segítséget nyújtott a szabadságukért küzdő és felszabadított népeknek. Pl. Berlin lakosságának megmentésére átadtak 96 ezer tonna gabonát, 60 ezer tonna burgonyát, 50 ezer darab szarvasmarhát, zsírt és más termékeket. A felszabadított országoknak csak a hadsereg tartalékaiból kb. 1 millió tonna élelmiszert adtak át. Azonnali intézkedések történtek a járványok elleni harc területén.

A szovjet hadsereggel együtt harcoltak más országok antifasiszta fegyveres erői is: a Jugoszláv Népi Felszabadító Hadsereg, az 1. és 2. Lengyel Hadsereg, a román és bolgár hadsereg alakulatai, a Budai Önkéntes Ezred, a francia Normandia-Nyeman repülőezred.

A Szovjetunió fegyverrel is segítette a szabadságukért küzdő népeket. Pl. a jugoszláv hadseregnél a háború alatt 38,8 ezer géppisztolyt, 5,8 ezer löveget és aknavetőt, több mint 15,5 ezer géppuskát. 155,3 ezer puskát, 491 repülőgépet és harcokocsikat adott át.

A szovjet hadsereg alakulatai több mint egy évig harcoltak hazájuk határain kívül. A hadsereg létszáma 8,5 millió ember volt. Egészen nagy részben felszabadították Európa 10 országát, 1 millió négyzetkilométert. 113 millió lakossal, majd részben felszabadították Ázsia két országának területét, 1,5 millió négyzetkilométert kb. 70 millió lakossal. A szovjet hadsereg a felszabadító harcok folyamán súlyos veszteségeket szenvedett. 69 ezer katonát esett el Románia, 140 ezer Magyarországon, 26 ezer Ausztriában, 600 ezer Lengyelországban, több mint 140 ezer Csehszlovákia területén. A halottak és sebesültek száma Európában meghaladta a 3 milliót.

A háború győzelmes befejezésében nagy szerepet játszott a bolsevik párt vezető szerepe. A hadrakelt seregben volt a párttagság fele. A háború végén minden negyedik szovjet harcos párttag vagy tagjelölt volt.

Minden hamisítás ellenére a Szovjetunió viselte a fasiszusellenes háború fő katonai terhét. A szovjet—német fronton semmisült meg Németországnak és szövetségesének fő katonai ereje, 607 hadosztály. A szövetségesek Afrikában és Európában 176 hadosztályt semmisítettek

meg. Németország embervesztéséből (13 600 halott, sebesült és fogoly) 10 millió, vagyis 70% jutott a szovjet—német frontra. Itt vesztette el repülőgépeinek $\frac{3}{4}$ részét, 2,5 ezer hadi és szállító hajót, páncélosainak és tüzérségének nagy részét.

A háború folyamán a Szovjetunió 20 millió állampolgárát vesztette el esetekben és megöltekben, míg Anglia veszteségei 375 ezer, az Egyesült Államok veszteségei pedig 405 ezer főt tettek ki.
(Lengyel István)